

ABD ve İSRAİL'İN İRAN SALDIRISI ve OLASI SONUÇLAR

Prof. Dr. Veysel Ayhan

Makale

SESA
Enstitüsü

Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Enstitüsü
Institute of Social Economic and Political Research

ABD ve İSRAİL'İN İRAN SALDIRISI VE OLASI SONUÇLAR

Prof. Dr. Veysel AYHAN
SESA Enstitüsü Direktörü

<https://sesa.org.tr/>

Özet

Bu çalışma, ABD ve İsrail'in İran'a yönelik askeri saldırılarını, çatışmanın bölgesel bir savaşa evrilme ihtimali ve İran rejiminin varlığını sürdürebilme kapasitesi bağlamında analiz etmektedir. ABD ve İsrail'in İran'a yönelik askerî müdahaleleri ile İran'ın karşı savunma stratejisinin bölgesel ve küresel güç dengeleri üzerindeki etkilerini dört olası senaryo çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu senaryolar; tarafların geçici bir ateşkesle çatışmayı dondurduğu sınırlı çatışma modeli, rejim ayakta kalmakla birlikte çatışmanın bölgesel cephelere yayıldığı kademeli tırmanma süreci, savaşın doğrudan İran rejiminin devrilmesini hedefleyen çok cepheli bir bölgesel savaşa dönüşmesi ve son olarak yoğun askerî ve ekonomik baskı altında rejimin iç dinamikler yoluyla çözülmesi olasılıklarını tartışılmaktadır. İran'ın askeri ve siyasi caydırıcılığını yalnızca konvansiyonel kapasite üzerinden değil; rejimin askeri yapılanması, vekil milis ağları, bölgesel müttefik rejimler ve hava saldırı unsurları mimarisi üzerinden değerlendirmektedir. Ayrıca, İran'a bağlı silahlı aktörlerin ve rejimlerin çatışmanın seyri karşısında nasıl bir kırılma veya dayanıklılık sergileyebileceği tartışılmaktadır.

Giriş

Ortadoğu'da güç dengeleri son yıllarda doğrudan devletler arası savaşlardan ziyade sınırlı askeri angajmanlar, iç savaşlar, rejim değişiklikleri, vekâlet çatışmaları bölgesel güç mücadeleleri biçimleri üzerinden yeniden şekillenmektedir. Özellikle ABD ve İsrail'in İran'a yönelik artan askeri baskısı ve müdahaleleri, bölgesel ve ilerleyen yıllarda küresel (ABD-Çin rekabeti) güç dengeleri açısından yeni bir dengenin kurulmasına yol açacak düzeydedir. Bu gelişmeler yalnızca taktik askeri operasyonlar olarak değil, İran rejiminin sürdürülebilirliği ve bölgesel düzenin geleceği bağlamından da stratejik sonuçlar doğurma potansiyeli taşımaktadır.

ABD ve İsrail, İran'a yönelik askeri müdahalelerini nükleer silah geliştirme programı, balistik füze kapasitesi ve vekil güç faaliyetleri gibi güvenlik başlıkları üzerinden meşrulaştırılmaktadır. Ancak söz konusu askeri baskının asıl etkisi, İran'ın konvansiyonel askeri kapasitesinden ziyade rejimin çok katmanlı güvenlik mimarisi üzerinde ortaya çıkmaktadır. İran'ın caydırıcılığı uzun bir dönemdir, doğrudan sahip olduğu askeri güç kapasiteden ziyade, sahip olduğu bölgesel milis ağları, Şii ideolojik bağlarla şekillenen müttefik yapılar ve stratejik hava savunma sistemlerinin bölgesel müttefiklerle paylaşma stratejisi üzerine şekillendirmişti. Bu durum, çatışmanın yalnızca İran topraklarıyla sınırlı kalmayabileceği; Lübnan, Irak, Yemen, Filistin, Suriye ve Körfez ülkeleri gibi kırılgan sahalara yayılma ihtimalinden kaynaklı bir caydırıcılık stratejisiydi.

Bu çerçevede temel soru şudur: ABD ve İsrail'in artan askeri müdahaleleri İran rejimini zayıflatmakta mıdır, yoksa rejimin dayanıklılık kapasitesini yeniden konsolide eden bir dış tehdit algısı mı üretmektedir?. İran rejim 1980'den 2025'e kadar kadar hem yoğun ekonomik yaptırımlar hem de askeri müdahaleler altında varlığını güçlendirerek sürdürebilmişti. Ancak özellikle Suriye ve Lübnan'da meydana gelen askeri ve jeopolitik değişiklikler rejiminin savaşı İran topraklarının dışında tutma stratejisine büyük bir darbe vurdu. ABD ve İsrail'in uzun yıllar uyguladığı ahtapotun kollarını kesme ve sonrasında da ana güce saldırma stratejisinin sahada uygulandığına tanık olmaktadır. Nitekim Suriye'de rejim değişikliği sonrasında İsrail ve ABD ortaklığında ilk kez İran'a doğrudan askeri müdahale gerçekleştirildi. 12 gün süren savaşın sonunda İran'ın askeri kapasitesinin dayanıklılığı ve caydırıcılığı da test edilmiş ve ikinci saldırı için daha kapsamlı bir hazırlık aşamasına geçilmişti. 28 Şubat 2026'de başlayan ikinci dalga saldırı ise doğrudan rejimi devirmeye veya batı ile uyumlu bir rejimin inşa edilmesine yönelik olduğu Trump tarafından kamuoyuna deklere edilmiştir.

Bununla birlikte, İran rejiminin dayanıklılığı yalnızca askeri caydırıcılık kapasitesiyle açıklanamaz. Toplumsal meşruiyet, siyasi ve dini erkin bütünlüğü, ekonomik sürdürülebilirlik

ve güvenlik kurumlarının rejime sadakati gibi faktörler de belirleyici rol oynayacaktır. İran'da son yıllarda yaşanan toplumsal protestolar, ekonomik daralma ve genç nüfusun rejime yönelik artan eleştirileri; öte yandan protestoların kanlı bir şekilde bastırılması, dış tehdit karşısında oluşabilecek rejimi savunma etkisinin sınırlarını tartışmalı hale getirmektedir. Dolayısıyla rejimin dış baskı altında güçlenip güçlenmeyeceği, otomatik bir sonuç değil; iç siyasi dinamiklerle yakından ilişkilidir.

Bu makale, ABD ve İsrail'in İran'a yönelik askeri saldırılarını dört düzlemde analiz etmektedir: (1) ABD ve İsrail'in taktik ve stratejik hedefleri (2) çatışmanın bölgesel savaşa evrilme olasılığı, (3) İran rejiminin askeri ve siyasi dayanıklılık kapasitesi ve (4) İran'a bağlı milis ağları ile Batılı müttefik rejimlerin kırılabilirlik düzeyi. Çalışma, İran'ın güvenlik stratejisinin konvansiyonel kapasitenin ötesinde hibrit bir mimariye dayandığını ve bu mimarinin hem caydırıcılık hem de kırılabilirlik üretme potansiyeli taşıdığını dikkat çekmektedir.

1. ABD ve İsrail'in İran'a Yönelik Askeri Saldırıları

28 Şubat 2026 sabahı ABD ve İsrail'in oluşturduğu askeri koalisyon, İran'a yönelik ani ve geniş çaplı bir hava ve füze harekatı başlattı. Operasyon, bir yandan Cenevre'de diplomatik müzakerelerin sürdüğü bir döneme, diğer yandan İsrail'de dinî tatil gününe denk gelen Cumartesi sabahı gerçekleştirildi. Söz konusu saldırının İranlı liderler tarafından da beklenmediği ileri sürülmektedir. Saldırı, İran siyasi ve askeri liderliğini doğrudan hedef alan geniş kapsamlı saldırıları içermekteydi. ABD-İsrail müşterek güçleri İran'ın Dini liderliği, hükümet ve askeri komuta yapısı ile stratejik tesislerini doğrudan hedef aldı. Nitekim ilk saldırılarda Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney ve üst düzey askeri liderler toplantı halindeyken hava saldırısına uğradı.

ABD ve İsrail'in saldırılarında hem savaş uçakları hem de uzun menzilli füzeler kullanıldı ve hedefler arasında sadece Hamaney değil, İran ordusunun komuta zincirinden birçok üst düzey isim de hedef alınmıştı. Bu kişiler arasında İran Genelkurmay Başkanı Seyid Abrulrahim Musavi, İran İslam Devrimi Muhafızları (IRGC) Komuta Komutanı Muhammed Pakpur, eski Milli Güvenlik Konseyi sekreteri Ali Şamkhani ve hükümete yakın diğer komutanlar yer alıyordu. Yapılan açıklamalara göre ilk saldırıları üst düzey 50'e yakın İranlı askeri ve siyasi lider yaşamını yitirdi.

ABD Başkanı Donald Trump, saldırının ardından yaptığı açıklamada, operasyonun İran'ın nükleer silah ve balistik füze kapasitelerini sınırlamaya, bölgesel tehdidi ortadan kaldırmaya ve

“barış için gerekli askeri hedefleri imha etmeye” yönelik olduğunu belirtti. Trump, saldırı için kullanılan istihbaratın uzun süredir izlendiğini ve hedeflerin zamanlamasının bu doğrultuda yapıldığını ifade etti.

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ve İsrailli yetkililer saldırının hemen ardından yaptığı açıklamalarda, Hamaney'in kaldığı yerleşim yerine yapılan saldırının İsrail tarafından gerçekleştirildiği açıkladı. Netanyahu, İran'ın bölgesel güvenlik ve istikrarsızlık alanındaki rolünü gerekçe göstererek saldırının İsrail güvenliği için gerekli olduğunu ifade etmişti.

Özellikle İran Dini liderine yönelik saldırı uluslararası düzeyde tepkilere yol açtı. Rusya ve Çin Hamaney'in öldürülmesini sert dille eleştirirken bölge ülkeleri de İran halkına başsağlığı mesajları yayınladı. Saldırıların ilk iki gününde, İran'ın yalnızca askeri altyapısını değil, doğrudan siyasi ve güvenlik birimlerini de hedef alan kapsamlı saldırıların gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Savunma Bakanı Aziz Nasirzadeh, Savunma Inovasyon ve Araştırma Organizasyonu (SPND) Başkanı Hüseyin Amelin ile bu kurumun eski başkanı Rıza Muzaffari'nin de saldırılarda yaşamını yitirdiği açıklandı. Ayrıca dini liderin askerî ofisinin başında bulunan Muhammed Şirazi ile İran Ulusal Güvenlik Konseyi'nin önde gelen isimlerinden Ali Şamkhani de hayatını kaybeden üst düzey liderler arasında yer almıştır.

Bu durum, operasyonun yalnızca mevcut komuta zincirini değil, İran'ın uzun vadeli askeri kapasitesini geliştiren kurum ve liderlerini de hedef aldığını göstermektedir. Söz konusu isimlerin yanısıra özellikle İstihbarat Direktörlüğü Başkanı ile Polis İstihbarat Örgütü Komutanı ve İstihbarat Bakanlığı'nda üst düzey görev yapan Muhammed Baseri'nin ölümü, İran'ın iç güvenlik ve istihbarat yapısında ciddi zafiyetlerin olduğunu göstermektedir.

Saldırıya uğrayan isimler ve görevleri dikkate alındığında ABD ve İsrail'in İran'a yönelik sınırlı bir saldırının ötesinde amaçlara ve hedeflere sahip olduğu ve İran rejiminin hem siyasi hem askeri hem de güvenlik bürokrasisinin çekirdek kadrosunu hedef alan çok katmanlı bir “komuta merkezine yönelik stratejik darbe” niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Özellikle dini lider, genelkurmay başkanı, savunma bakanı ve IRGC komuta kademesinin aynı zaman saldırıya uğraması, İran'ın karar alma mekanizmasını zayıflatma ve rejim değişikliği için devleti savunmasız ve karar verme mekanizmasından mahrum bırakmaya yönelik amaçların olduğuna işaret etmektedir.

Saldırı ve tepkilere rağmen İran'a yönelik saldırılar genişleyerek sürmektedir. Trump tarafından yapılan bir açıklamada saldırıların 4 hafta sürebileceği ifade edilmiştir. İsrail'de saldırıların süreceğini belirten açıklamalarda bulunmuştur. Öte yandan İran da savaşı tüm bölgeye yayma

stratejini hayata geçirdiği dikkat çekmektedir. İran'ın hava savunma ve füze sistemleri aracılığıyla İsrail ve Körfez ülkelerine yönelik roket ve drone saldırıları düzenlendiği, ABD üslerinin yanı sıra havalimanları ve yabancı personellerin kaldığı otellerin de hedef alındığı gözlemlenmektedir. Bu saldırılarda hem askeri üsler hem sivil altyapılar hasar gördü ve bölgesel çatışma riski belirgin şekilde arttı. İranlı yetkililer söz konusu saldırıların ABD askeri personeli ve üstlerine yönelik olduğu ifade etmesine karşın, esasında ABD'nin saldırılarına lojistik destek sağlayan ülkelerin hedef alındığı belirtilmektedir.

2. ABD ve İsrail'in İran Stratejisi: “Ahtapot Doktrini” ve IRGC Merkezli Çökertme Stratejisi

İsrail'in İran'a yönelik stratejik yaklaşımı özellikle Suriye'de rejim değişikliği sonrasında yalnızca vekil milis ağlarını hedef alan bir çevresel baskı politikasından, doğrudan İran devletinin kurumsal çekirdeğini hedef alan daha merkezi bir stratejiye evrilmiştir. Bu dönüşüm, İsrail siyasi söyleminde “Ahtapot Doktrini” olarak adlandırılmıştır. İran'ın bölgesel uzantılarını hedef alan İsrail stratejisi yeni olmamakla birlikte, bu yaklaşımın ‘Ahtapot Doktrini’ olarak adlandırılması ve merkez-çevre metaforu üzerinden kavramsallaştırılması ilk kez dönemin İsrail Başbakan Naftali Bennett tarafından yapılmıştı. Naftali Bennett, İran'ı “baş”, bölgesel vekil aktörlerini ise “kollar” olarak tanımlamakta; önce kolları zayıflatma ve tasfiye etme, ardından başı hedef alma mantığına dayanmaktadır.

Nitekim Kalakish'in analizine göre bu doktrinin temel amacı, İran'ın bölgesel nüfuz stratejisinin ana taşıyıcısı olan Devrim Muhafızları Ordusu'nun güç ve caydırıcılık kapasitesini çökertmeyi amaçlamaktaydı. Zira IRGC, yalnızca İran'ın dış operasyonlarının yürütücüsü değil; aynı zamanda iç güvenlik, ekonomik ağlar, medya ve ideolojik mobilizasyon alanlarında rejimin kurumsal omurgasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla IRGC'nin zayıflatılması, yalnızca askeri kapasitenin değil, rejimin siyasi ve toplumsal meşruiyet ve dayanıklılık kapasitesinin de hedef alınması anlamına gelmektedir.

Kalakish, İsrail'in İran'a karşı yürüttüğü “gölge savaşın” (shadow war) son yıllarda İran toprakları içine taşındığını ve suikastlar, sabotajlar, siber operasyonlar ve nükleer programla bağlantılı bilim insanlarına yönelik hedefli saldırılar aracılığıyla IRGC'nin güvenlik imajının sarsıldığını ileri sürmekteydi. Bu çerçevede Ahtapot Doktrini, vekil milis ağlarını hedef alan düşük yoğunluklu saldırılardan, doğrudan İran içindeki askeri ve bilimsel altyapıyı hedefleyen

operasyonlara geçişi ifade etmektedir. Bu durum, İsrail'in "kolları hedef alma" stratejisinden "başın kendisine maliyet yükleme" stratejisine yöneldiğini göstermekteydi.

Nitekim bu stratejini, 2026 ABD-İsrail askeri müdahalesi öncesi IRGC'nin iç ve bölgesel imajı üzerinde çift yönlü bir etki yaratmıştı. Birincisi, İran iç kamuoyunda IRGC'nin istihbarat ve güvenlik kapasitesine yönelik güven kaybını derinleştirmiş; suikastların ve sabotajların engellenememesi, istihbarat ve askeri kurumların ciddi zafiyetler gösterdiğini ortaya koymuştur. İkincisi, bölgesel düzeyde İran'ın caydırıcılık iddiasının sorgulanmasına yol açmıştı. Kalakish, özellikle İsrail operasyonlarının İran'ın "direniş eksenini" üzerindeki askeri ve siyasi üstünlüğünü zayıflattığını ve IRGC'nin bölgesel prestijine ve güvenine darbe vurduğunu belirtmekteydi.

Bu bağlamda Ahtapot Doktrini yalnızca askeri hedefleri içermemekte; aynı zamanda İran'ın milis kuvvetleri ve müttefik rejimler üzerine inşa ettiği güvenlik mimarisine olan güvenin zayıflamasına yol açmaktadır. IRGC'nin İran rejimi içindeki anayasal konumu, bütçe ayrıcalıkları ve iç güvenlikteki rolü dikkate alındığında, bu kuruma yönelen baskı doğrudan rejim dayanıklılığına etki eden bir değişken haline gelmektedir. Bu nedenle Suriye'de başlayan geri çekilme ve ardından doğrudan İran'ın hedef alınması, yalnızca taktik bir müdahale olarak okunamaz. Temel stratejinin İran'da rejim sürekliliğini sağlayan kurumsal yapıyı zayıflatmaya ve zamanla ortadan kaldırmaya yönelik uzun vadeli bir planlamaların sahaya yansması olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Ahtapot Doktrini'nin esasında üç boyutlu bir strateji olduğunu göstermektedir: (1) operasyonel düzeyde İran'ın vekil ağlarını ve müttefik rejimlerini çökertme ve askeri-bilimsel altyapısını hedef alma ve mümkünse bu güçleri ortadan kaldırma veya saldırı yapamaz hale getirme, (2) psikolojik, siyasi, askeri ve istihbarat alanında IRGC'nin güç ve caydırıcılık kapasitesini yıkma, (3) sonra da doğrudan Tahran'daki rejimi değiştirme veya dönüştürme. Dolayısıyla ABD ve İsrail'in İran'a yönelik son dönemdeki doğrudan müdahaleleri, yalnızca İran'ı zayıflatma anlamına gelmemekte; doğrudan rejimin değişikliğini hayata geçirme amacını taşıdığını ifade etmek gerekir.

Suriye'de yaşanan rejim değişikliği sonrasında İsrail ve ABD'nin İran'a doğrudan askeri müdahalede bulunması, bu stratejinin sahaya yansıyan stratejik hedef yükseltme stratejinin bir sonucu olduğunu göstermektedir. On iki gün süren ilk saldırı dalgası ile İran'ın askeri dayanıklılığı test edilmiş; ikinci dalga için daha kapsamlı rejim değişikliği veya rejimi dönüştürme amaçlı bir planlamaya geçilmiştir. 28 Şubat 2026'da başlayan ikinci saldırı dalgası

ise doğrudan rejim değişikliği hedefini hayata geçirme amacı olarak değerlendirmek yanlış bir analiz olmaz.

3-ABD ve İsrail Müdahalesinin Stratejik Hedefleri: Rejim Değişikliği, Caydırıcılık ve Bölgesel Yeniden Yapılanma

ABD ve İsrailli liderler, 2026 başında İran'a yönelik ortak askerî hareketin startını verirken amaçlarının doğrudan İran rejimini devirmek olduğunu ifade etmişlerdi. Ancak Umman'da başlayan ve Cenevre'ye taşınan müzakerelerde rejim devirme amacıyla olmadıklarını ifade etmişlerdi. Askeri müdahale ile birlikte açıklanan hedeflerde ciddi bir sapma olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda açıklanan birincil gerekçe olarak, İran'ın nükleer programı sürdürdüğü ve bu programın “nükleer silah geliştirme potansiyeli” oluşturduğu iddia edilmiştir. ABD Başkanı Donald Trump, bu yaklaşımı ABD'nin öncelikli hedefi olarak ilan etmiş ve İran'ın nükleer silah sahibi olmasına izin verilmeyeceğini söylemiştir. Ancak 12 gün süren savaşta ABD, İran'ın nükleer kapasitesini yok ettiğini ifade etmişti. İran tarafı da müzakerelerin sürdüğü günlerde yaptığı açıklamalarda nükleer silah geliştirme amaçlarının olmadığını net bir şekilde açıklamıştı.

Ancak nükleer silah geliştirme programını sonlandırmanın ötesinde ABD ve İsrailli yetkililer İran'ın balistik füze ve uzun menzilli roket programının hem İsrail'in hem de ABD müttefiklerinin güvenliği için doğrudan bir tehdit oluşturduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda saldırılar “önleyici” veya “proaktif” askeri gerekçeler olarak tanımlanmış ve İran'ın füze altyapısının zayıflatılmasının bölgesel istikrar için gerekli olduğu ileri sürülmüştür. Özellikle 12 gün savaşında İran İsrail'e karşı etkili füze saldırıları gerçekleştirmesi, müzakerelerde yukarıda belirtilen füze ve uzun menzilli roket programları ile drone programlarının hedef alınmasına yol açmıştır. İran ise özellikle İran-Irak savaşı sonrası yöneldiği orta ve uzun menzilli füze geliştirme programını caydırıcılık politikasının merkezine yerleştirmiştir.

İsrail tarafı özellikle füze saldırılarını, ülkesine yönelik “mevcut ve gelecekteki varoluşsal tehditleri” bertaraf etmeye dönük bir ulusal güvenlik stratejisi olarak açıklamıştır. Savunma Bakanı Yisrael Katz, İsrail'in İran'a karşı önleyici saldırı başlattığını ve bu adımın “İsrail devletine yönelik tehditleri ortadan kaldırmak amacıyla” atıldığını belirtmiştir.

ABD tarafından dile getirilen diğer gerekçeler arasında, İran'ın Orta Doğu'daki vekil güçler aracılığıyla bölgedeki istikrarı bozduğu ve bu nedenle saldırıların yalnızca nükleer programı değil, daha geniş jeopolitik tehdidi hedef aldığı da yer almıştır.

Resmî açıklamalarda zaman zaman rejim değişikliği niyeti dolaylı bir şekilde işaret edilmiş, Trump yönetimi tarafından İran halkının mevcut rejimden kurtulmasının hem bölge hem de İran'ın geleceği için olumlu sonucu olacağı ifade edilmiştir.

Ancak ABD Başkanı Donald Trump'ın özellikle İran'a yönelik "Destansı Öfke" operasyonu kapsamında yaptığı açıklamalar, müdahalenin yalnızca sınırlı askeri hedeflere veya geçici caydırıcılık arayışına indirgenemeyeceğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Savaşın ilk gününden başlayarak günümüze kadar Donald Trump'ın açıklamaları incelendiğinde, askeri müdahalenin askeri, siyasi, psikolojik ve toplumsal boyutları olan çok katmanlı bir stratejik amaca hizmet ettiği görülmektedir. Bu bağlamda ABD ve İsrail'in müdahale gerekçeleri üç ana eksen etrafında şekillenmektedir: rejim merkezli dönüşüm, askeri caydırıcılığın kırılması ve bölgesel güç dengesinin yeniden inşası.

Savaştan önce yapılan açıklamalarda doğrudan rejim değişikliği gündeme gelmezken, ABD-İsrail saldırıları sonrası hedef ve amaçta ciddi değişikliğe gidildiği dikkat çekmektedir. Trump'ın 2 Martta yaptığı açıklamalarında İran devletinden ziyade doğrudan "rejim"in hedef alındığını ifade etmiştir. Trump'ın İran'ın dini liderinin öldüğünün ilan edilmesi, askeri komuta zincirinin çöktüğünün vurgulanması ve Devrim Muhafızları ile ordu mensuplarına açık biçimde saf değiştirme çağrısı yapılması, operasyonun rejim çözülmesini hedefleyen bir karakter taşıdığını göstermektedir. Trump operasyonun 4 hafta kadar süreceğini açıklamış ve İran askeri güçlerine teslim olma çağrısında bulunmuştur. Trump'ın İran halkına doğrudan hitap eden çağrıları, operasyonun yalnızca askeri değil, aynı zamanda psikolojik savaş ve toplumsal mobilizasyon boyutuna da sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, Trump'ın açıklamaları ışığında değerlendirildiğinde ABD ve İsrail'in İran'a yönelik müdahalesi, sınırlı bir askeri operasyon veya geçici caydırıcılık hamlesi olarak değerlendirmek güçtür. Aksine bu müdahale, rejim içeriden çözülmesini hedefleyen, İran'ın askeri ve ideolojik kapasitesini ortadan kaldırmayı amaçlayan ve bölgesel güç dengesini yeniden düzenlemeyi hedefleyen bütüncül bir stratejik adım niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda savaş, klasik anlamda bir devletlerarası çatışmadan ziyade, rejim değişikliği ve bölgesel dönüşüm odaklı bir askeri müdahale olarak değerlendirilebilir.

4-İran'ın Askerî Doktrini ve Bağlantılı Cepheler Stratejisi: Rejim Güvenliği, Asimetrik Savaş ve Bölgesel Yayılım

İran İslam Cumhuriyeti'nin askerî doktrini, klasik ulus-devlet savunma paradigmasından ziyade devrim sonrası oluşan ideolojik-siyasal yapının güvenlik ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmiştir. 1979 Devrimi sonrasında kurumsallaşan Velayet-i Fakih sistemi, hukuken denetleyici bir konumda tanımlansa da fiiliyatta silahlı kuvvetler başta olmak üzere tüm kamu kurumları üzerindeki yetkileri ve atama mekanizmaları aracılığıyla devlet aygıtı üzerinde belirleyici bir vesayet oluşturmuştur. İran'da Rehberine bağlı kurumların dışındaki diğer kamu kurumları içerisinde Dini Liderin temsilcileri bulunmaktadır. Bu durum, İran'da anayasal yapılar, devlet kurumları ile rejim güvenliği arasında yapısal bir ilişki ağı doğurmuş; askerî ve siyasi doktrin bu ikili yapı temelinde gelişmiştir.

a. İran-İrak Savaşı ve Asimetrik Caydırıcılığın Kuruluşu

İran'ın modern askeri yapısının kuruluşu İran-İrak Savaşı sırasında olmuştur (1980–1988). Bu savaş, hem yüksek insan kayıpları hem de Irak'ın balistik füze saldırıları nedeniyle İran stratejik kültüründe derin bir travmatik iz bırakmıştır. Michael Connell'in belirttiği üzere, İran bu deneyimden konvansiyonel kuvvet dengesi içinde üstünlük sağlamanın mümkün olmadığı sonucunu çıkarmış ve bunun yerine hem füze savunma sanayisine ciddi yatırımlar yapılmış hem de yıpratma temelli caydırıcılık modelini benimsemiştir.

Bu çerçevede İran doktrini üç temel unsur üzerine inşa edilmiştir:

- Asimetrik savaş kapasitesi
- Coğrafi derinliğin kullanımı
- Yüksek kayıp toleransına dayalı psikolojik caydırıcılık⁴

2000'li yıllarda geliştirilen “mozaik savunma” yaklaşımı ise ülke genelinde dağınık ve yerel komuta yapıları üzerinden düşmanı iç bölgelerde yıpratmayı hedefleyen esnek bir savunma modeli oluşturmuştur. Dolayısıyla İran-İrak savaşı sonrası İran balistik ve hipersonik kapasitesini geliştirmeyi ve aynı zamanda nükleer teknolojiye ciddi ölçüde bütçe ayırdı. Böylelikle olası saldırılar karşısında düşmanı kendi evinde vurarak caydırıcılığını en üst seviyeye çıkartmaya yöneldi. Elde edilen teknoloji ve füze sistemleri aynı zamanda milis kuvvetlerle de paylaşıldı.

b. Sepah, Besic ve Devrimci Güvenlik Mantiğı

İran'daki güvenlik mimarisinin özgünlüğü, düzenli ordu (Artesh) ile Devrim Muhafızları Ordusu (Sepah) arasındaki kurumsal ayırmadan kaynaklanmaktadır. Sepah'ın asli misyonu yalnızca dış tehditlere karşı savunma değil, devrimin ve rejimin sürekliliğini korumaktır. Ülke içindeki milis yapılanması olan Besic yapılanması ise gerektiğinde iç güvenlik ve rejim mobilizasyonu için paramiliter bir rezerv güç işlevi görmektedir. Besic Ayetullah Humeyni tarafından Kasım 1979'da İran'da kurulan gönüllü milis teşkilatı olarak öne çıkmaktadır. Örgütün resmi adı Besic Direniş Gücü'dür. Besic, günümüzde Devrimi Muhafızları Ordusu'nun bir alt koludur ve devlete çalışan gönüllü gençlerden oluşur. Bu yapı, rejime yönelik ülke içi protestoların bastırılmasında veya olası halk ayaklanmalarının bastırılmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Bundan dolayı ABD-İsrail saldırılarına rağmen ülke içinde rejimi doğrudan tehdit edecek silahlı halk ayaklanmasının bugüne kadar yaşanmaması yol açmıştır. Gerektiğinde askeri güç kullanan bu milis kuvvetleri rejimin içerde ayakta kalmasına yol açmaktadır.

c. İleri Savunma: Vekil Ağlar ile Müttefik Rejimler

İran-Irak Savaşı sırasında İran askeri doktrini savunmacı caydırıcılıktan “ileri savunma” anlayışına evrilmiştir. Bu yaklaşım, tehdidin İran topraklarına ulaşmadan sınırların dışında karşılanmasını öngörmektedir. Bu kapsamda 1982'de Suriye rejimi ile kurulan ittifak söz konusu anlayışın ilk adımlarını oluşturmuştur. Aynı dönemde Lübnan'da Hizbullah oluşturulması ve askeri kapasitesinin güçlendirilmesi, Irak'taki Şii güçlerin organize edilmesi, Yemen'de Husilerin desteklenmesi ve Gazze'de Hamas gibi aktörler İran'ın bölgesel güvenlik stratejisinin parçası hâline gelmiştir. Suriye, Irak ve Arap Baharı sonrası Yemen'de Husilerin iktidara getirilmesi müttefik rejimlerin stratejisinin bir sonucu iken aynı zamanda Irak ve Lübnan'da da milis kuvvetlerinin güçlendirilmesi vekil ağlar stratejisinin bir sonucuydu. Özellikle İran-Hamas ilişkisi ideolojik farklılıklara rağmen stratejik işlevsellik temelinde gelişmiştir.

Bu yapı klasik bir ittifak sisteminden ziyade esnek, çok katmanlı ve dolaylı bir etki ve caydırıcılık alanı üretmekteydi. Aniello Inverso'nun “connected fronts” yaklaşımı, Gazze merkezli çatışmanın Lübnan, Suriye, Irak ve İran'ı içine alan bölgesel bir güvenlik sistemine dönüştüğünü savunmaktadır. 7 Ekim 2023 sonrası süreç, İsrail-Hamas çatışmasının vekâlet savaşı sınırlarını aşarak daha geniş bir İsrail-İran rekabetine evrildiğini göstermiştir. Bu durum

İsrail ve ABD'nin Filistin başta olmak üzere Suriye, Yemen ve Irak'ta İran yanlısı rejimler ve güçleri daha açık hedef olarak tasfiye etmesine yöneltmiştir.

Öte yandan İran rejiminin ABD-İsrail saldırılarının küresel boyutta da istikrarsızlık unsuruna dönüştürme kapasitesine sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bir diğer deyişle bağlantılı cephelelerinden hem askeri hem de ekonomik ve toplumsal düzeyde küresel sistemi etkileyecek adımları da savunma stratejisinin bir parçası haline dönüştürmüştür. Bu kapsamda Hürmüz boğazının deniz trafiğine kapatılması küresel enerji piyasasına etkisi ciddi boyutlarda olacağı açıktır. Böylelikle artan enerji fiyatları tüm küresel çapta ekonomik istikrarsızlık ve enflasyona yol açabilir. Körfez ülkelerini savaşın bir cephesine dönüştürme de savunma stratejinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Dolayısıyla İran'ın askeri caydırıcılık ve savunma konsepti

- İran-Irak Savaşı sonrası gelişen asimetrik caydırıcılık; hava saldırı unsurlarına stratejik yatırımlar
- Devrim Muhafızları ve alt güçleri ile ülke içi rejim güvenliği,
- İleri savunma ve vekil ağlar ve müttefik rejimler ile çatışmaları İran sınırları dışında tutma ve yayma,
- Bağlantılı cephelelerinden bölgesel etki üretimi

unsurlarının birleşiminden oluşmaktadır.

Bu yapı, Gazze'den Lübnan'a, Yemen ve Irak'tan İran topraklarına uzanan çok katmanlı bir çatışma coğrafyası yaratmıştır. Bu durum artık lokal bir kriz değil, olası çatışmaların bölgesel bir savaş ve yıkım stratejisi olarak dizayn edildiğini göstermektedir.

5. Rejim Değişikliği Mi? Sınırlı Çatışma mı? Bölgesel Savaş mı?: Olası Senaryolar

ABD-İsrail saldırıları ve İran'ın karşı savunma stratejisi Ortadoğu ve küresel güç dengeleri açısından dört senaryonun gündeme gelmesine yol açmaktadır.

5.1. Sınırlı Çatışma Senaryosu:

Taraflar doğrudan kamuoyuna paylaşılan hedefleri gerçekleştirmeyi ötelere ve geçici bir ateşkes ile bir sonraki savaşa hazırlık yapar

5.2. Kademeli Tırmanma Senaryosu:

İran'a yönelik saldırılar artar, ancak rejim çökmez; bölgesel cepheler genişler.

5.3. Rejim Merkezli Bölgesel Savaş Senaryosu:

Savaş İran rejiminin devrilmesine yönelik tırmandırılır; çatışma çok cepheli bir bölgesel savaşa dönüşür.

5.4. Rejimin İçten Çökertilmesi Senaryosu:

İsrail ve Batı ile uyumlu bir rejim inşası

Bu çalışma kapsamında geliştirilen dört senaryo sınırlı çatışma, kademeli tırmanma, rejim merkezli bölgesel savaş ve rejimin içten çökertilmesi mevcut savaşın yalnızca askeri değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel bir kırılma potansiyeli taşıdığını ortaya koymaktadır. Savaşın seyri, tarafların ilan ettikleri hedeflerden ziyade, karşılıklı yıkım kapasitesi, caydırıcılık dengesi ve iç siyasal dayanıklılıkları tarafından belirlenecektir.

Birinci senaryo olan sınırlı çatışma modeli, karşılıklı ağır saldırılara rağmen tarafların doğrudan rejim devrilmesini veya topyekûn savaşı hedeflemekten kaçınarak geçici bir ateşkese yönelmelerini öngörmektedir. Bu senaryonun gerçekleşmesi, özellikle İran'ın karşı vuruş kapasitesinin sürdürülebilirliği ve İsrail-ABD savunma sistemlerinin dayanıklılığı ile doğrudan bağlantılıdır. Eğer taraflar, karşı tarafın tamamen etkisizleştirilemeyeceğini ve maliyetlerin hızla artacağını kabul ederse, çatışma kontrollü bir caydırıcılık dengesine evrilebilir. Aynı zamanda ABD ve İsrail'in askeri hazırlık dereceleri, mühimmat miktarları ve halkın psikolojik durumu ve bölgesel müttefiklerin gördüğü zarar da ateşkesin oluşmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu durumda ateşkes, kalıcı bir barıştan ziyade bir sonraki çatışma evresine hazırlık anlamına gelecektir.

İkinci senaryo olan kademeli tırmanma ise sahadaki mevcut dinamiklerle daha uyumlu görünmektedir. Saldırıların yoğunluğunun artması, İran'ın yalnızca İsrail'i değil, ABD üslerini ve Körfez'deki askeri ve sivil yerleri de vurması; Irak'taki İran'a yakın milislerin Erbil'e saldırıları; Yemen ve Lübnan cephelerinin hareketlenmesi, çatışmanın yatay genişleme eğilimi taşıdığını göstermektedir. Bu durum, İran'ın savaşı İran topraklarının dışına taşıma mantığının pratik bir tezahürü olarak okunabilir. Böyle bir tırmanma, bölgesel aktörlerin doğrudan savaşa dâhil olmasına ve Arap ülkelerinin Batılı güçlerle birlikte İran karşıtı bir blok içinde askeri olarak hareket etmesine yol açabilir. Özellikle Körfez ülkelerinden yapılan açıklamalar ve ABD Kongre üyelerinin de bu yönde beyanları bu olasılığı güçlendirmektedir. Bu senaryo, tam

ölçekli bir bölgesel savaşa evrilme riskini içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla savaşın kademeli olarak tırmandırılıp tırmandırılmayacağını önümüzdeki günlerde gerçekleştirilecek saldırılar belirleyecektir.

Üçüncü senaryo olan rejim merkezli bölgesel savaş, çatışmanın doğrudan İran rejiminin devrilmesi hedefiyle genişletilmesi durumunda ortaya çıkacaktır. Böyle bir strateji, İran açısından savaşı sınırlı bir askerî karşılık çerçevesinden çıkararak varoluşsal bir mücadeleye dönüştürecektir. Bu noktada İran'ın sahip olduğu tüm askeri kapasiteyi kullanmasının yanı sıra vekil ağları ve bölgesel milis kapasitesi üzerinden savaşı çok cepheli bir bölgesel çatışmaya dönüştürmesi kuvvetle muhtemeldir. Irak-Suriye sınırında çatışmalardan Yemen-Suudi Arabistan sınırına, hatta Bahreyn gibi kırılgan alanlara uzanan bir istikrarsızlık zinciri oluşabilir. Bu senaryo özellikle enerji güvenliği, deniz ticareti ve küresel finans piyasaları üzerinde doğrudan etkiler yaratabilecek sistemik sonuçlar doğuracaktır. Aynı zamanda tüm Arap yarımadasını büyük bir çatışmanın ve savaşın içerisinde sürükleyebilir. Bu durum küresel enerji piyasasının yanı sıra küresel güçlerinde içerisine sürükleneceği daha büyük bir çatışmanın yaşanmasına yol açabilir.

Dördüncü senaryo olan rejimin içten çökertilmesi ise doğrudan askerî yenilgiden ziyade, yoğun yıkım ve askeri yapılarda çözülme sonrası ortaya çıkabilecek bir iç dönüşüm ihtimaline dayanmaktadır. Uzayan ve yıkıcı bir savaş, İran'ın askerî ve sivil altyapısında telafisi güç zararlar doğurursa; elitler arası bölünmeler, ordunun belirli unsurları ile reformist siyasal aktörlerin dış destekle yeni bir uzlaşma arayışına girmesi teorik olarak mümkün olabilir. Ancak bu senaryo, dış müdahaleyle şekillenen rejim değişikliklerinin tarihsel deneyimleri dikkate alındığında, yüksek düzeyde istikrarsızlık ve güç boşluğu riski taşımaktadır. Ayrıca böyle bir dönüşüm, İran'ın etnik ve mezhepsel çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, kontrolsüz bir iç çatışma sürecini de tetikleyebilir. Bu durum İran coğrafyasında yeni bir istikrarsızlığa yol açabileceği gibi uzun dönemli iktidar savaşları, yoğun ülke dışına göçler veya kontrolü güç İran'da yaşayan farklı etnik ve mezhebi gruplar arasında iç çatışmalara yol açabilir. Bu durum bölge ülkelerinin de İran'a müdahale etmesini gündeme getirir.

Prof. Dr. Veyssel AYHAN
SESA Enstitüsü Direktörü

Kaynaklar

- Connell, M. (2010). *Iran's military doctrine*. Center for Naval Analyses.
- Kalakish. (n.d.). *Israel's Octopus Doctrine and the targeting of Iran's core security institutions* [Online analysis].
- Inverso, A. (2025). *Connected fronts: Gaza, Israel and Iran in the new geography of conflict* (Analytical Dossier No. 17/2025). Vision & Global Trends.
- Katzman, K. (1993). *The warriors of Islam: Iran's revolutionary guard*. Westview Press.
- Ottolenghi, E. (2011). *The Pasdaran: Inside Iran's Islamic Revolutionary Guards Corps*. FDD Press.
- Wehrey, F., et al. (2009). *The rise of the Pasdaran: Assessing the domestic roles of Iran's Islamic Revolutionary Guards Corps*. RAND Corporation.
- Islamic Republic of Iran. (1979). *Constitution of the Islamic Republic of Iran* (Articles 5 & 110).
- BBC News. (2026, March 1). *Who are Iran's senior figures killed in US-Israeli attacks?*
<https://www.bbc.com/news/articles/cx2lgvg5rl1o>
- Reuters. (2026, February 28). *US and Israel launch coordinated strikes on Iran, targeting senior military leadership* [News report].
<https://www.reuters.com/>
- Reuters. (2026, March 1). *Iran retaliates after US-Israel attacks as regional tensions escalate* [News report].
<https://www.reuters.com/>
- Rûdaw. (2026, March 2). *Trump: "Epic Fury" operation will end Iran war within four weeks* [News report].
<https://www.rudaw.net/>